

## НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА

БЕОГРАД

**Предмет:** Извештај комисије за преглед и оцену докторске дисертације коју је мр Сања Вулетић предала под насловом *Експериментално истраживање социолингвистичких варијабли у урбаним срединама српског говорног подручја*

Наставно-научно веће Филолошког факултета изабрало нас је на седници од 25. јуна 2014. године у Комисију за преглед и оцену докторске дисертације коју је мр Сања Вулетић предала под насловом *Експериментално истраживање социолингвистичких варијабли у урбаним срединама српског говорног подручја*.

Част нам је да Већу поднесемо следећи

### ИЗВЕШТАЈ

Сања (Димитрије) Вулетић рођена је 1971. године у Сремској Митровици. Основну школу завршила је у Сремској Митровици, а „Другу београдску гимназију“ у Београду, смер инокореспондент.

На Филолошком факултету Универзитета у Београду дипломирала је 1996. године на групи енглески језик и књижевност и стекла звање професор енглеског језика и књижевности.

Постдипломске студије завршила је на Филолошком факултету Универзитета у Београду, област Методика наставе енглеског језика и примењена лингвистика (оцена 9,20). Одбраном магистарског рада под називом *Настава енглеског језика на предшколском узрасту* (ментор: доц. др Смиљка Стојановић) стекла је звање магистар филолошких наука на Филолошком факултету 2009. године.

Од октобра 1996. године до јула 1997. године радила је у предузећу „IFA – International Agency“ d.o.o. у Београду, на радном месту преводиоца за енглески језик.

Године 1997. именована је за сталног судског тумача за енглески језик при Вишем суду у Сремској Митровици. Исте године у септембру почиње да ради у Медицинској школи „Драгиња Никшић“ у Сремској Митровици као професор енглеског језика. У звању предавача за енглески језик радила је у Вишој школи за образовање васпитача у Сремској Митровици од 2001. до 2007. године (50% радног времена), а од 2007. налази се

на радном месту предавача за енглески језик у Високој школи струковних студија за васпитаче у Шапцу.

Излагала је радове на 12 научних скупова од међународног значаја у земљи и ван земље, а објавила је укупно осам стручних радова (зборници Више школе за образовање васпитача у Сремској Митровици и зборници са међународних научних скупова).

Као ментор учествовала је у изради седам завршних радова на основним студијама и као коментор у једном раду на специјалистичким струковним студијама студената Високе школе струковних студија у Шапцу. Члан је Савета поменуте установе и Комисије за праћење и вредновање квалитета рада Школе.

Докторска дисертација *Експериментално истраживање социолингвистичких варијабли у урбаним срединама српског говорног подручја* има 241 страну, а чине је осам поглавља и библиографија.

### Предмет и циљ дисертације

Предмет дисертације јесте приказ социолингвистичких варијабли у оквиру језичких истраживања, односно, утврђивање степена корелације између језичких и друштвених чинилаца имајући у виду варијабилност језика која зависи од низа чинилаца – саговорници, говорна ситуација и друштвени контекст, а реализује се на свим нивоима језичке структуре. Полазећи од резултата истраживања која су спроведена у урбаним срединама англоамеричког с једне, те српског/хрватског говорног подручја, с друге стране, ауторка илуструје међусобну повезаност језика и друштвених варијабли.

Основу емпиријског истраживања представљају питања у вези са језичком идеологијом и њеном заступљеношћу у урбаном говору српског језика. Циљеви истраживања били су утврђивање природе ставова говорника према стандардним формама и према дијалекатским особинама. Конкретније, ставови према присуству дијалекатског говора у јавним делатностима (медијима, школству, пословној комуникацији, државној администрацији), према степену разумљивости говорника чији је говор дијалекатски маркиран, као и према језичком прилагођавању у новој друштвеној средини. Испитани су и ставови испитаника према речима страног порекла и њиховој употреби у сопственом говору и говору других, а у вези са тим проверен је и ниво познавања значења неких од често коришћених англицизама. Истраживање је обухватило и утврђивање ставова према

језичкој различитости и реакцијама на другачији начин говора, те разлике у начину говора жена и мушкараца.

### Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Мр Сања Вулетић у свом истраживању полази од описа језичке ситуације и промена у употреби језика и начина комуникације са становишта релевантних социолингвистичких варијабли у урбаним срединама српског говорног подручја. Анализа ставова говорника једног варијетета према сопственом и другим варијететима показује да ли такви ставови могу да доведу до језичке дискриминације и изградње стереотипа.

Полазна хипотеза гласи да постоји висок степен повезаности између социјалних варијабли и ставова говорника према свом и туђем начину говора. На основу ове хипотезе произилази да варијабле које су пресудне за резултате истраживања су узраст и ниво образовања говорника. Претпоставка је да испитаници који су учествовали у истраживању имају високо мишљење о говору средине у којој живе, али и да испољавају толеранцију према другачијем начину говора, с обзиром на чињеницу да живе у мултинационалној средини. Испитаници не познају довољно права значења нових израза (нарочито англицизама који су често присутни у језику медија и говору омладине) и сматрају да у јавној комуникацији треба тежити употреби стандардног варијетета.

### Кратак опис садржаја дисертације

У уводном поглављу кандидат представља проблем којим се бави и наводи циљеве и методологију истраживања. Друго поглавље је посвећено терминолошком и појмовном одређивању социолингвистике као оквирне дисциплине и урбане дијалектологије као области непосредног интересовања, уз истицање и контрастирање релевантних варијабли као што су: класе, локалне друштвене мреже, занимање, образовање, посао, род, друштвена покретљивост, узраст, обрасци понашања.

Наредно (треће) поглавље обухвата преглед ранијих истраживања урбаних варијетета на англоамеричком (Њујорк, Белфаст, Норич) и српско-хрватском језичком подручју (Нови Сад, Ниш, Загреб, Сплит) која су послужила као основа теоријском приступу у изради ове дисертације. Налази ових истраживања допринели су утемељењу

урбане дијалектологије као засебне научне области показујући да су варијације у језику условљене социјалном стратификацијом, а не географском раздвојеношћу.

Појам језичке идеологије и теорија о ставовима представљају предмет четвртог поглавља које настоји да расветли који лингвистички и екстралингвистички фактори утичу на формирање ставова према нечијем говору. У овом делу приказани су и налази новијих радова домаћих аутора који су посвећени изучавању језичких ставова, као и судова о самим говорницима са намером да се утврди у ком су степену упоредиви са резултатима истраживања спроведеним у овој дисертацији.

Централни део дисертације (пето и шесто поглавље) представља експериментално истраживање обављено путем непосредног анкетирања и тестирања узорка испитаника – говорника српског језика у изабраним урбаним подручјима. Испитивања су обухватила мање урбане средине које до сада нису обрађиване у социолингвистичким радовима, а које нису изразито дијалекатски профилисане: Сремска Митровица, Шид, Шабац. Наведена места су занимљива за социолингвистички приступ истраживању ставова и због знатног броја досељених лица из Републике Хрватке и Босне и Херцеговине. Услед обимности и сложености истраживачког поступка примењена је комбинована квантитативно-квалитативна метода као и метод непосредног интервјуа.

Конкретно у петом поглављу подаци добијени у поступку истраживања у поменутих урбаним срединама приказани су збирно за целокупан узорак (192 испитаника), а затим су међусобно упоређени са циљем утврђивања сличности и разлика у језичком понашању и ставовима говорника. Затим су у шестом поглављу подаци о ставовима говорника анализирани у корелацији са социолингвистичким варијаблама релевантним за српско говорно подручје: регионална припадност, друштвене групе, образовање, професија, род, узраст, породица.

Тумачење резултата истраживања о ставовима говорника српског језика према сопственом говору и говору околине представља предмет седмог поглавља. Добијени подаци наводе на закључке о језичком понашању и ставовима говорника – сигурни су у исправан говор своје средине (реч је о подручју које се не одликује истакнутим дијалекатским обележјима), али се добро разумеју са говорницима са других подручја. Сматрају да треба чувати свој начин говора у новој средини, али истовремено тежити и стандардном књижевном језику који има виши статус од осталих варијетета. Разлике у ставовима, посматрано према параметру урбаних средина, испољавају се у степену толеранције према локалном начину говора у школама и на факултетима, према присуству

туђица, посебно англицизама као и неформалном и жаргонском говору младих. У оквиру описаних ставова највиши степен толеранције испољавају испитаници из Шапца. Испитаници из Шида, међутим, сматрају да се треба прилагођавати говору нове средине и наводе да дијалекатску варијанту углавном користе у оквиру породице. С друге стране, испитаници из Сремске Митровице у већој мери од осталих примећују негативне реакције према говору особа којима српски није матерњи језик, односно, према говору људи чији се говор на било који начин разликује.

Овде се наводи и да на већину ставова говорника утичу параметри као што су узраст, пол и ниво образовања, а у мањој мери порекло говорника (староседеоци и досељени у место живљења) и занимање.

Параметар узраста је нарочито изражен у ставовима који се односе на употребу жаргонизама и неологизама (*фејс, твит, скајп, фенси, кул ...*) који су карактеристични за говор омладине, а фаворизују се као знак престижа и боље прихваћености у вршњачкој групи. Значења неформалних израза који потичу из енглеског језика познају млађи, а формалних (као што су *имплементација, транзиција* или *грејс период*) старији испитаници. Старији испитаници су у већој мери наклоњени очувању дијалекатских обележја јер она представљају везу са културом, традицијом, обичајима и идентитетом. Родна припадност је, такође, изразито утицајна на ставове о говору и речнику жена и мушкараца. Наиме, испитаници сматрају да жене више обраћају пажњу на свој начин говора, чешће користе књижевну варијанту, боље контролишу своје језичко понашање. Жене у својим одговорима изјављују да се противе неформалном говору и у већој мери се залажу за језичко чистунство. Мушкарци су осетљиви на престижан говор, али у смислу утицаја, угледа и моћи и то не само у друштвеној интеракцији, већ и финансијском и политичком животу.

Високо образовани испитаници истичу престиж књижевне варијанте коју користе и у породици и у јавној комуникацији, те су против толерисања дијалекатски маркираног говора у школама. Такође, не слажу се са тврдњом да је говор жена бољи од говора мушкараца. Испитаници са нижим образовањем користе дијалекатску варијанту у породици у већој мери него остале испитиване категорије. Ова група има више склоности ка дијалекту пошто сматрају да би српски језик изгубио много од свог идентитета без дијалекта, те самим тим немају негативан став према присуству дијалекатског говора у јавности. Кандидаткиња наводи да је ово разумљиво, јер особе са нижим нивоом

образовања осећају несигурност и угроженост у социјалним контактима у већој мери од осталих испитаника.

У осмом поглављу кандидаткиња представља закључке свог истраживачког рада у смислу импликација истраживања о ставовима према стандардном идиому и дијалектима у оквиру будућег лингвокултуралног концепта и препорука за даља изучавања. Сагледана је улога стандардних облика и урбаних варијетета српског језика у васпитно-образовном систему, култури и јавном животу, систему информисања, те комуникацијама у оквиру постојећег лингвокултуралног концепта. Резултати упућују и на могуће процесе у креирању политике језичког образовања, сагледавања статуса дијалеката у школама и друштвеним заједницама и њихов утицај на образовање, формирање ставова говорника, њиховог идентитета, комуникативне компетенције као и језичке толеранције.

#### Остварени резултати и научни допринос дисертације

Истраживање даје једну изузетну анализу ставова говорника према стандардном и нестандартним идиомима српског језика. Резултати недвосмислено показују да испитаници подвлаче разлику између локалног начина говора и неправилног или неграматичког изражавања. Са становишта социолингвистике, омогућује се детаљнији увид у корелацију језичког понашања и друштвених чинилаца као што су узраст, ниво образовања, родна припадност, порекло и занимање говорника. Са становишта језичке идеологије и теорије ставова о језику, расветљава се питање присуства дијалекта у настави и образовању, али и степен и природа језичког прилагођавања, односно, дистанцирања, са друге стране.

Резултати истраживања представљени су прегледно и целовито са детаљним тумачењем појединачних тврдњи и исказаних ставова, што уз кориштену референтну литературу сведочи о вредности обављеног истраживања.

Посебно је значајно што дисертација директно упућује на потребу укључивања социолингвистичке и когнитивно-антрополошке компоненте приликом креирања језичке политике у оквиру будућег лингвокултуралног концепта у јавној комуникацији и формирању толерантног става према језичкој различитости.

## Закључак

Докторска дисертација мр Сање Вулетић представља оригинално и самостално научно дело којим је кандидаткиња у целини испунила циљеве и задатке наведене у одобреној пријави докторске дисертације.

На основу свега наведеног, Наставно-научном већу Филолошког факултета предлажемо да ову докторску дисертацију **прихвати** и кандидаткињи **одобри** приступ усменој одбрани рада.

У Београду, 21. јула 2014.

---

Др Весна Половина, ред. проф.

---

Др Жарко Бошњаковић, ред. проф. - коментор

---

Др Борко Ковачевић, доцент -ментор